

ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ ТА ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Валерій Горбаньов

Фаховий коледж Національного фармацевтичного університету
м. Харків, Україна

Вступ. У сучасних умовах професійна діяльність майбутніх фармацевтів повинна базуватися на принципах етики і деонтології, оскільки від даних основ значною мірою залежить здоров'я, впевненість людей, морально-психологічний клімат в суспільстві, що впливає на ефективність праці. Значення фармацевтичної етики і деонтології в сучасних умовах зросла тому, що володіння їх основами, використання їх в діловому спілкуванні з клієнтами, партнерами по бізнесу, посередниками, хворими і населенням, допомагає вижити підприємству, фірмі в конкурентному середовищі. У той же час зростання фармацевтичного ринку, самолікування хворих накладає на фармацевта підвищену відповідальність у здійсненні фармацевтичної опіки. Тому важливим для фармацевта є знання основ та принципів сучасних етики та деонтології.

Виклад основного матеріалу. Першочергова роль обов'язку в професії фармацевта обумовлена цінністю здоров'я і життя людей. Вимоги професійної моральності фармацевта в усі історичні епохи носили виражений категорично-імперативний характер. Вищим проявом професійного обов'язку фармацевта є дотримання ним принципу гуманізму, добросовісне виконання своїх обов'язків. Також висуваються такі високі вимоги, як сумлінність, доброзичливість, відповідальність, ерудиція, співчуття, стриманість, висока працездатність, духовність, інтелігентність, спостережливість.

Провідні ідеї фармацевтичної етики і деонтології розглядали у своїх працях представники фармацевтичної науки та освіти: О. Грандо, О. Ельяшевич, К. Іванова, Л. Кайдалова, А. Котвіцька, В. Малий, В. Матвеев, Н. Чмихало, Т. Шафранська, О. Церковський та ін.

Фармацевтична етика як частина загальної етики є наукою про моральну цінність вчинків фармацевтів, їх поведінку у сфері професійної діяльності, фармацевтична етика вивчає та обґрунтовує соціальну значущість професійної діяльності, декларує вимоги до особистості провізора. Майбутні фахівці фармацевти повинні діяти спільно з іншими працівниками галузі охорони здоров'я, забезпечуючи населення якісними ЛЗ та здійснюючи належну фармацевтичну опіку.

Загальне морально-етичне становлення будь-якої особистості починається з дитинства і триває протягом усього життя. До цього процесу долучається все соціальне оточення людини: сім'я, ровесники, вихователі, вчителі та інші суспільні інституції. В свою чергу, у процесі формування професійно-етичних якостей особистості фармацевта, що триває з моменту вибору майбутньої професії до припинення активної трудової діяльності, задіяні представники професійної спільноти.

Діяльність майбутніх фармацевтів повинна спиратися на принципи, які він повинен знати та виконувати: професіоналізм; компетентність; об'єктивність; індивідуальний підхід до кожного пацієнта; комунікативність; гуманність; законність; чесність; конфіденційність; самостійність у роботі.

Деонтологія (грец. deon-обов'язок, logos-вчення) – розділ етичної теорії, у якому розглядаються проблеми обов'язку, моральних вимог і нормативів, це наука про професійну поведінку, сукупність етичних норм, необхідних для виконання професійних обов'язків. Уперше термін «деонтологія» використав англійський філософ І. Бентам на початку ХІХ ст. для позначення вчення про мораль у цілому. Фармацевтична деонтологія – це самостійний розділ фармацевтичної етики – наука про ставлення фармацевтичного працівника до своїх професійних обов'язків, відносини з іншими працівниками галузі охорони здоров'я, хворими. Міжнародний кодекс деонтології був затверджений у 1949 р. Міжнародним медичним товариством у Женеві (Швейцарія).

Таким чином з об'єктивного погляду фармацевтична деонтологія – це сукупність обов'язків, пов'язаних із професійною діяльністю фармацевта, вона

розглядається як ставлення фармацевтичного працівника до виконання своїх обов'язків. Тож, забезпечення якісної та високорівневої підготовки майбутніх фармацевтів вбачається провідним завданням вищих навчальних закладів.

Починаючи з середини ХХ ст., питанням медичної і фармацевтичної деонтології в усіх країнах приділяють велику увагу. Прийнято низку декларацій, кодексів, правил покликаних визначити етичні норми поведінки лікарів і фармацевтів. У багатьох країнах (Італії, Німеччині, США, Франції, Швейцарії) існують власні деонтологічні кодекси. Деякі документи мають міжнародний характер. До них слід віднести Женевську декларацію (1948 р.), Міжнародний кодекс медичної етики (Лондон, 1949 р.), Гельсінсько-Токійську декларацію (1964 р., 1975 р.), Сіднейську декларацію (1969 р.), Декларацію про ставлення лікарів до тортур (1975 р.) тощо. Одним з перших етичних кодексів фармацевтів є «Code of Ethics of the APhA», прийнятий у 1852 р. Американською фармацевтичною асоціацією.

У 1997 р. Міжнародною фармацевтичною федерацією був прийнятий «Code of Ethics for Pharmacists», який служить прикладом для написання національних фармацевтичних кодексів. Важливою умовою розв'язання проблем фармацевтичної етики і деонтології стало введення у фармацевтичну практику Етичного кодексу фармацевтичних працівників України, прийнятого на VII з'їзді фармацевтів, який відбувся у м. Харкові на базі Національного фармацевтичного університету 15–17 вересня 2010 р.

Впровадження основних принципів фармацевтичної етики і деонтології у професійну підготовку майбутніх фармацевтів, у практичну діяльність сучасних фахівців сприяє належному виконанню обов'язків. Особливе значення це має для фармацевтів які безпосередньо спілкуються із хворими. відпускають лікарські засоби та здійснюють належну фармацевтичну опіку. А щоб не робити помилок при спілкуванні з відвідувачами аптек, треба пам'ятати слова англійського лікаря XVII ст. Томаса Сиденгама («англійський Гіппократ»), який говорив, що треба поставити себе на місце хворого і поводитися з ним так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе в аналогічній ситуації.

Фармацевти за родом своєї професійної діяльності постійно спілкуються з хворими та їхніми родичами. Необхідність прояву по відношенню до них особливої чуйності, уваги і терпіння диктується тим, що мова йде про здоров'я і навіть життя хворого, а також тим, що у хворого порушене адекватне сприйняття навколишнього світу. Фармацевт несе моральну відповідальність за можливі негативні наслідки при: виготовленні ЛЗ та їх клінічних випробуваннях; виробництві фармацевтичних і парафармацевтичних товарів; контролі якості і доведенні фармацевтичної продукції до споживачів; рекламуванні і реалізації лікарських засобів; роботі контрольно-дозвільних та наглядових систем.

Психологічні особливості фармацевта, його ставлення до себе, опосередковано визначають характер взаємовідносин таких комунікацій як «фармацевт - клієнт», «фармацевт - лікар», «фармацевт - медичний представник», «колега», «керівник». Всі ці відносини, в які вступає фармацевт під час фармацевтичного взаємодії, є складовою частиною результативності його професійної діяльності. Ми вважаємо, що успішність цієї діяльності багато в чому визначається психологічними особливостями фармацевта.

Фармацевти повинні бути підготовлені як фахівці широкого профілю: мати високий професійний рівень; володіти економічним мисленням нового типу; володіти ініціативою і підприємливістю; володіти здатністю швидко адаптуватися до змін в аптечному виробництві; вміти оперативно впроваджувати в практику досягнення фармацевтичної науки і передовий досвід.

З урахуванням особливостей професійної діяльності фармацевта в сфері лікарського обслуговування, фахівець повинен володіти соціально-психологічними властивостями особистості, що відповідають потребам суспільства, принципам фармацевтичної етики і деонтології. Фармацевт повинен мати: певні організаторські здібності; широку ерудицію; відповідний рівень культури. Фармацевт повинен бути: інтелектуальною людиною; з високими моральними якостями; терплячим; тактовним; пунктуальним; охайним; здатним до співпереживання; уважним; чуйним.

З урахуванням основного призначення фармацевт повинен мати: необхідний рівень професійної компетентності; відповідально підходити до дорученої справи; володіти передовими методами управління трудовим колективом; володіти принципами наукової організації праці. Таким чином, професійна діяльність фармацевта висуває до нього дуже високі вимоги як до особистості.

Відвідувачі аптеки перш за все, звертають увагу на зовнішній вигляд фармацевта. Іноді перше враження визначає їх подальші взаємовідносини. Оскільки зовнішній вигляд фармацевта це візитна картка аптеки, важливі скромність його одягу, акуратність і охайність, що підкреслюють естетичну помірність і виключають зловживання косметикою. Мова фармацевта повинна бути помірною, швидкий темп погано сприймається відвідувачем. Сучасні психологи встановили, що 60-65% запам'ятовування належить зору, 10-15% - слуху, 7-10% - дотику, 5-6% - смаку і 2-4% - нюху. Тому, вказуючи пацієнту про прийом ЛЗ, краще тримати його в руці, щоб сконцентрувати на ньому увагу пацієнта, особливо, коли відпускається кілька різних лікарських препаратів.

Формування етичної та деонтологічної культури майбутніх фармацевтів у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін передбачає впровадження організаційно-методичних умов, які забезпечують результативність процесу внаслідок залучення форм, методів та засобів для формування та розвитку етичних та деонтологічних якостей, становлення належного фармацевтичного світогляду, набуття відповідних професійних рис та підготовку до майбутньої професійної діяльності в результаті оволодіння системою етичних та деонтологічних знань, вмінь та навичок. Важливу роль при цьому відіграють дисципліни гуманітарного спрямування: «Філософія», «Соціологія», «Культурологія», «Історія України», «Історія медицини та фармації».

Формування етичної та деонтологічної культури майбутніх фармацевтів набуває ефективності завдяки певним умовам: створення двосторонньої міжособистісної взаємодії «викладач-студент»; наповнення освітніх програм

професійно-орієнтованих та гуманітарних дисциплін етичним та деонтологічним змістом; забезпечення науково-методичного супроводу підготовки на засадах інформаційно-комунікативних технологій.

Висновки. Впровадження основних принципів фармацевтичної етики і деонтології, які мають глибоке історичне коріння в освітній процес та практичну діяльність сучасних фахівців сприятиме належному виконанню професійних обов'язків, особливе значення це має для фармацевтів які безпосередньо спілкуються із хворими, відпускають ЛЗ та здійснюють належну фармацевтичну опіку. Важливим елементом фармацевтичної етики і деонтології є моральні правила, які регулюють взаємовідносини в тріаді «лікар-пацієнт-фармацевт», які повинні виходити з принципів гуманізму і високого усвідомлення кожним свого громадського і професійного обов'язку. Ці відносини повинні будуватися на основі взаєморозуміння і взаємоповаги, підтримки авторитету один одного, бути дружніми, діловими, в формі товариського співробітництва і взаємодопомоги. Основні принципи ставлення до пацієнта – любов, милосердя, турбота, благодіяння і справедливість. Дотримання принципів особистої гідності, чесності, виконання обіцянок. Комплексний підхід до вирішення морально-етичних проблем сучасної фармації повинен спиратися у тому числі на теоретичний та практичний досвід попередніх історичних епох.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Грандо А. А., Грандо С. А. Врачебная этика. К.: РИА «Триумф» 1994. 256 с.
2. Деонтологія в медицині: підручник / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук. 2-е вид., випр. К.: ВСВ «Медицина», 2018. 240 с.
3. Етика та деонтологія у фармації : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / В. В. Малий, З. Р. Сафіуліна, М. М. Кобець, О.С. Самборський. Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2017. 248 с.

4. Іванова К., Лантух А., Мирошніченко М. Етичний кодекс фармацевтичних працівників України як основа діяльності фармацевтів у сучасному суспільстві // Новий Колегіум. 2011. № 4. С. 3-8.

5. Історія медицини та фармації: навчальний посібник для студентів вищих фармацевтичних навчальних закладів / А. А. Котвіцька, В. В. Горбаньов, Н. Б. Гавриш та ін. Х.: НФаУ, 2016. 168 с.

6. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах: монографія. Х.: НФаУ, 2010. 364 с.

7. Котвіцька А. А., Сурікова І. О., Гавриш Н. Б. Дослідження впровадження етичного кодексу фармацевтичних працівників України у практичну діяльність // Соціальна фармація в охороні здоров'я. 2015. № 1. С. 45-52.

8. Котвіцька А. А., Чмихало Н. В. Ретроспективний огляд формування моральних принципів медичної та фармацевтичної етики // Менеджмент та маркетинг у складі сучасної економіки, науки, освіти, практики : матеріали II Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. 27-28 берез. 2014 р., м. Харків. Х. : Вид-во НФаУ. 2014. С. 101-103.

9. Матвеев В. Ф. Основи медичної психології, етики і деонтології. М.: Медицина, 1984. 176 с.

10. Церковский А. Л. Фармацевтическая этика Курс лекций: Учеб, пособие. Витебск: ВГМУ, 2007. 143 с.

11. Шафранська Т. Ю. Формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2018. 20 с.

12. Эльяшевич Е. Г. Фармацевту о деонтологии. Мн.: Выш. школа, 1982. 88 с.